

ПРОГРАМА

для загальноосвітніх навчальних закладів

ПРАВОЗНАВСТВО

10 клас

Рівень стандарту / Академічний рівень

(Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2016 №826)

Пояснювальна записка

Демократизація суспільних відносин сприяє підвищенню активності особи як суб'єкта цих відносин, а тому вимагає глибокого розуміння нею процесів, що відбуваються у суспільстві, їх сутності, особливостей організації, функціонування та керування ними.

Усе це зумовлює особливу актуальність вивчення школярами державно-правових явищ, що є одним із провідних засобів упорядкування відносин у суспільстві. Саме цим зумовлене впровадження предмета «Правознавство» в старшій школі.

Метою курсу є формування в учнів системних уявлень про державу та право як основних засобів упорядкування суспільних відносин та вміння використовувати їх у практичному житті.

Завданнями, реалізація яких забезпечить досягнення означеної мети, є:

1) ознайомити учнів з основами теорії держави та права й на цій основі сформувати їхнє уявлення про державно-правові реалії України;

2) поглибити знання учнів про виникнення держави, її типи та форми, сучасну українську державу та її органи;

3) поглибити знання учнів про соціальні норми, сформувати системне уявлення про правові норми, галузі права, правовідносини, правопорушення та юридичну відповідальність;

4) сформувати системне уявлення про права та свободи людини і громадянина та механізми захисту прав і свобод;

5) сформувати переконаність у необхідності дотримання правових норм та розуміння негативних наслідків протиправної поведінки;

6) виробити в учнів уміння аналізувати суспільно-політичні події, користуватися правовими актами, юридичною літературою;

7) сформувати в учнів уміння застосування норм права у конкретних життєвих ситуаціях.

Практична потреба розв'язання означених проблем зумовлює актуальність програми предмета «Правознавство» (рівень стандарту) та створення на її основі підручника, що сприятиме опануванню учнями понятійно-категоріальним апаратом, загальнотеоретичною основою для розуміння сутності сучасної держави і права, особливостей їх виникнення, функціонування й розвитку, ролі та функцій в організації суспільних відносин тощо.

Структура курсу та його зміст відповідають вищезазначеним завданням.

Структура та орієнтовний розподіл навчального часу

Із урахуванням змісту сучасної системи знань про державно-правові явища та особливостей організації навчального процесу курс «Правознавство» складається з чотирьох частин:

Частина 1. Основи теорії держави.

Частина 2. Основи теорії права.

Частина 3. Основи публічного права України.

Частина 4. Основи приватного права України.

У першій та другій частинах курсу розкривається загальнотеоретична характеристика держави і права як соціальних явищ, а третя й четверта частини присвячені характеристиці української держави та її правової системи.

Назва теми	Кількість Годин
Вступ до предмета «Правознавство»	0,5
Частина перша: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ	
Тема 1. Загальна характеристика держави та державної влади	1,5
Тема 2. Державний лад	1
Тема 3. Особа, суспільство, держава	2
<i>Практичне заняття: Характеристика державного ладу</i>	1
Всього	6
Частина друга: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА	
Тема 1. Поняття і загальна характеристика права	1
Тема 2. Поняття і структура системи права	1
Тема 3. Правовідносини	1
Тема 4. Правопорушення	1
Тема 5. Юридична відповідальність	1
<i>Практичне заняття: Розв'язання правових ситуацій із тем другої частини курсу</i>	1
Всього	6
<i>Урок повторення й узагальнення</i>	1
Частина третя: ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	
Тема 1. Конституційне право	1
Тема 2. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина	1
<i>Практичне заняття: Європейський суд з прав людини</i>	1
Тема 3. Особливості організації державної влади і місцевого самоврядування в Україні	3
<i>Практичне заняття: Вибори до органів місцевого самоврядування</i>	1
Тема 4. Адміністративне право	1
Тема 5. Кримінальне право	2
<i>Практичне заняття: Розв'язання правових ситуацій з адміністративного та кримінального права</i>	1
Всього	11
<i>Урок повторення й узагальнення</i>	1
Частина четверта. ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	
Тема 1. Цивільне право	3
<i>Практичне заняття: Особливості права власності неповнолітніх</i>	1
Тема 2. Сімейне право	1
Тема 3. Загальна характеристика житлового й земельного права	1
Тема 4. Трудове право	2
<i>Практичне заняття: Розв'язання правових ситуацій із цивільного, сімейного та трудового права</i>	1
Всього	9
<i>Урок повторення й узагальнення</i>	1
Загальна кількість годин	35

За навчальним планом загальна кількість годин курсу – 35, із розрахунку 1 година на тиждень. Програма визначає години на вивчення кожної теми, а також практичні заняття та уроки повторення й узагальнення. Запропонована кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною і може бути змінена й використана вчителем на власний розсуд.

Ліва колонка змісту навчальної програми містить перелік інформаційних питань, що мають бути опрацьовані учнями у ході вивчення тем, а права колонка – це державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів: перелік основних знань, умінь та навичок, що мають бути сформовані в учнів як результат засвоєння ними кожної теми.

Зміст курсу є доступним для учнів 10 класу й розрахований на засвоєння його кожним учнем. Основним завданням учителя при викладанні курсу є формування системного уявлення учнів про правові знання, надання їм практичної спрямованості та формування вміння учнів використовувати їх у житті.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Вступ до предмета «Правознавство» (0,5 год.)	
Поняття, мета, завдання й структура курсу. Методичне забезпечення (програма, підручники, правові акти). Особливості роботи на уроках та підготовки до уроків вдома.	Учень/учениця: дає загальну характеристику курсу, визначає його мету, завдання та структуру; пояснює, як працювати над матеріалом на уроках та вдома, як користуватися підручником та правовими актами; висловлює власні очікування щодо вивчення курсу.
Частина перша. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ	
Тема 1. Загальна характеристика держави та державної влади (1,5 год.)	
Поняття і ознаки держави. Функції держави: поняття і види. Теорії виникнення держави. Поняття і види влади. Особливості державної влади. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої та судової влади.	Учень/учениця: називає теорії виникнення держави; пояснює, що таке держава; називає її основні ознаки та функції; пояснює поняття «влада» та називає її види; описує ознаки державної влади; називає види органів державної влади та характеризує їх основні завдання.
Тема 2. Державний лад (1 год.)	
Поняття і загальна характеристика державного ладу. Види і загальна характеристика форм правління. Форми територіального устрою держави: поняття і види. Політичні режими: поняття і види.	Учень/учениця: пояснює, що таке державний лад та називає його складники; дає визначення форми правління, територіального устрою, політичного режиму; характеризує їх види і підкріплює прикладами.
Тема 3. Особа, суспільство, держава (2 год.)	
Правовий статус особи. Поняття і загальна характеристика	Учень/учениця: характеризує сутність прав, свобод та обов'язків

<p>прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Покоління прав людини.</p> <p>Громадянство: підстави набуття й припинення.</p> <p>Поняття й ознаки правової та соціальної держави.</p>	<p>людини і громадянина;</p> <p><i>називає</i> види та покоління прав людини;</p> <p><i>дає</i> визначення правового статусу особи;</p> <p><i>пояснює</i>, що таке громадянство та описує способи його набуття й припинення;</p> <p><i>пояснює</i>, що таке правова й соціальна держава та <i>називає</i> їх ознаки;</p> <p><i>висловлює</i> власне судження щодо прав людини як загальнолюдської цінності.</p>
<p>Практичне заняття (1 год.): Характеристика державного ладу.</p>	

Частина друга. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА

Тема 1. Поняття і загальна характеристика права (1 год.)

<p>Поняття і ознаки права.</p> <p>Основоположні та загальні принципи права.</p> <p>Функції права.</p> <p>Джерела та форми права: поняття й види.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>характеризує</i> ознаки права;</p> <p><i>пояснює</i> принципи права: основоположні (справедливості, рівності, свободи, гуманізму) та загальні (пропорційності, правової визначеності, розумності, добросовісності);</p> <p><i>дає</i> визначення понять «функції права», «нормативні акти», «правовий прецедент», «правовий звичай», «нормативний договір»;</p> <p><i>описує</i> джерела й форми права та <i>підкріплює</i> прикладами;</p> <p><i>висловлює</i> власне ставлення до права як особливого виду соціальних норм.</p>
--	--

Тема 2. Поняття і структура системи права (1 год.)

<p>Поняття системи права.</p> <p>Публічне і приватне право.</p> <p>Галузі права, правові інститути.</p> <p>Правові норми: ознаки, структура. Співвідношення правових норм і статей правових актів.</p> <p>Поняття законодавства.</p> <p>Систематизація правових актів: поняття і види.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>дає</i> визначення понять «система права», «правова норма», «законодавство», «систематизація правових актів»;</p> <p><i>називає</i> елементи правової норми та <i>наводить приклади</i>; види систематизації правових актів та <i>підкріплює</i> прикладами;</p> <p><i>пояснює</i>, що таке галузь права та правовий інститут;</p> <p><i>демонструє</i> приклади галузей права України;</p> <p><i>співвідносить</i> правову норму і статтю правового акта.</p>
--	---

Тема 3. Правовідносини (1 год.)

<p>Поняття і види правовідносин.</p> <p>Склад правовідносин.</p> <p>Суб'єкти правовідносин.</p> <p>Правосуб'єктність осіб.</p> <p>Особливості правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб.</p> <p>Об'єкти правовідносин.</p> <p>Зміст правовідносин.</p> <p>Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>дає</i> визначення правовідносин, <i>називає</i> їх види та <i>підкріплює</i> прикладами;</p> <p><i>пояснює</i> поняття «склад правовідносин»; «зміст правовідносин», «суб'єкт правовідносин», «фізична особа», «юридична особа», «об'єкт правовідносин»;</p> <p><i>визначає</i>, що таке юридичні факти, <i>називає</i> їхні види та <i>підкріплює</i> прикладами;</p> <p><i>пояснює</i> зміст правосуб'єктності осіб; <i>розкриває</i> особливості правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб.</p>
--	--

Тема 4. Правопорушення (1 год.)

<p>Поняття правопорушення.</p> <p>Види правопорушень.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>дає</i> визначення правопорушення, <i>називає</i> їх види;</p>
---	---

Склад правопорушення.	<i>характеризує ознаки правопорушення; наводить приклади правопорушень; розкриває зміст поняття «склад правопорушення», характеризує його елементи; застосовує знання з теми для аналізу правових ситуацій.</i>
-----------------------	---

Тема 5. Юридична відповідальність (1 год.)

Поняття відповідальності. Поняття, ознаки й підстави юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності: поняття, загальна характеристика. Обставини, що виключають протиправність діяння.	Учень/учениця: <i>пояснює, що таке відповідальність; дає визначення юридичної відповідальності, називає її ознаки і підстави; називає обставини, що виключають протиправність діяння та підкріплює прикладами; застосовує знання з теми для аналізу правових ситуацій.</i>
Практичне заняття (1 год.): Розв'язання правових ситуацій із тем другої частини курсу.	
Урок повторення й узагальнення (1 год.).	

Частина третя. ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Тема 1. Конституційне право (1 год.)

Загальна характеристика конституційного права. Особливості норм конституційного права. Ознаки та структура Конституції України. Характеристика державного ладу України.	Учень/учениця: <i>дає визначення конституційного права, називає його основні інститути й джерела; пояснює особливості норм конституційного права; визначає ознаки та структуру Конституції України; характеризує форму правління, територіального устрою та політичного режиму України.</i>
---	---

Тема 2. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (1 год.)

Міжнародні стандарти у галузі прав людини: поняття, акти, що їх закріплюють. Загальна характеристика прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Конституційні обов'язки громадян України. Гарантії та механізми захисту прав і свобод людини: поняття і види.	Учень/учениця: <i>пояснює, що таке міжнародні стандарти в галузі прав людини та називає їх; характеризує права, свободи та обов'язки людини і громадянина; підкріплює прикладами види прав та свобод людини і громадянина; визначає конституційні обов'язки громадян України; пояснює гарантії та визначає механізми захисту прав та свобод людини і громадянина.</i>
Практичне заняття (1 год.): Європейський суд з прав людини.	

Тема 3. Особливості організації державної влади та місцевого самоврядування в Україні (3 год.)

Загальні засади організації державної влади в Україні. Референдум і вибори: поняття й види. Верховна Рада України. Президент України. Органи державної виконавчої влади України: Кабінет Міністрів, центральні та місцеві органи виконавчої влади.	Учень/учениця: <i>пояснює: загальні засади організації державної влади, визначені Конституцією України; конституційний статус Верховної Ради України, її організаційну структуру та компетенцію; визначає місце Президента України в системі державних органів та розкриває зміст його повноважень; описує статус і повноваження Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів державної виконавчої влади; судову систему України;</i>
--	---

Судова система України. Правоохоронні органи України. Місцеве самоврядування в Україні.	<i>характеризує</i> референдум та вибори; місцеве самоврядування в Україні; <i>називає</i> види та завдання правоохоронних органів.
---	--

Практичне заняття (1 год.): Вибори до органів місцевого самоврядування.

Тема 4. Адміністративне право (1 год.)

Загальна характеристика адміністративного права. Публічне адміністрування. Державна служба. Поняття та склад адміністративного проступку. Адміністративні стягнення. Адміністративна відповідальність неповнолітніх.	Учень/учениця: <i>дає</i> визначення адміністративного права та <i>називає</i> основні його основні інститути й джерела; <i>пояснює</i> поняття «державна служба»; <i>розкриває</i> особливості правового статусу суб'єктів адміністративного права; <i>суть</i> публічного адміністрування; <i>визначає</i> адміністративний проступок та <i>розкриває</i> його склад; <i>називає</i> основні права та обов'язки державних службовців, види адміністративних стягнень, особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх.
---	--

Тема 5. Кримінальне право (2 год.)

Загальна характеристика кримінального права. Поняття злочину. Склад злочину. Види злочинів. Стадії вчинення злочину. Співучасть у злочині. Поняття і підстави кримінальної відповідальності. Обставини, що пом'якшують та обтяжують кримінальну відповідальність. Види кримінальних покарань. Кримінальна відповідальність неповнолітніх.	Учень/учениця: <i>дає</i> визначення кримінального права та <i>називає</i> його джерела; <i>пояснює</i> , що таке злочин; <i>співучасть</i> ; <i>описує</i> склад злочину; <i>називає</i> обставини, що пом'якшують та обтяжують кримінальну відповідальність та <i>підкріплює прикладами</i> ; <i>називає</i> види злочинів, види співучасників у вчиненні злочину та <i>підкріплює прикладами</i> ; <i>описує</i> стадії вчинення злочину; <i>підстави</i> кримінальної відповідальності, види кримінальних покарань; особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх; <i>застосовує</i> знання з теми для аналізу правових ситуацій.
--	---

Практичне заняття (1 год.): Розв'язання правових ситуацій із адміністративного та кримінального права.

Урок повторення й узагальнення (1 год.).

Частина четверта. ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Тема 1. Цивільне право (3 год.)

Загальна характеристика цивільного права. Особливості цивільної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб. Особисті немайнові та майнові права фізичної особи. Поняття й умови дійсності правочинів. Цивільні договори. Поняття спадкового права. Порядок спадкування.	Учень/учениця: <i>дає</i> визначення цивільного права, права власності, спадкового права, правочину, заповіту; <i>називає</i> основні інститути та джерела цивільного права; види строків позовної давності та <i>пояснює</i> їхнє правове значення; види та умови дійсності правочинів; <i>пояснює</i> особливості цивільної правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб; <i>характеризує</i> особисті немайнові та майнові права фізичної особи; цивільні договори; особливості
--	--

<p>Підстави цивільно-правової відповідальності. Цивільно-правова відповідальність неповнолітніх.</p> <p>Способи захисту цивільних прав.</p> <p>Поняття й значення строків позовної давності.</p>	<p>цивільно-правової відповідальності неповнолітніх, окремі види цивільних договорів, способи захисту цивільних прав; особливості спадкування за законом і заповітом;</p> <p><i>застосовує знання з теми для аналізу правових ситуацій.</i></p>
<p>Практичне заняття (1 год.): Особливості права власності неповнолітніх.</p>	

Тема 2. Сімейне право (1 год.)

<p>Загальна характеристика сімейного права. Поняття сім'ї.</p> <p>Умови і порядок укладення та припинення шлюбу. Підстави визнання шлюбу недійсним. Особисті та майнові права й обов'язки подружжя.</p> <p>Особисті та майнові права й обов'язки батьків і дітей.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>дає</i> визначення сім'ї, сімейного права;</p> <p><i>називає</i> джерела сімейного права;</p> <p><i>розкриває</i> умови й порядок укладення та припинення шлюбу; підстави визнання шлюбу недійсним; зміст особистих і майнових прав і обов'язків подружжя, батьків і дітей <i>т підкріплює прикладами;</i></p> <p><i>застосовує</i> знання з теми для аналізу правових ситуацій.</p>
---	---

Тема 3. Загальна характеристика житлового та земельного права (1 год.)

<p>Предмет та джерела житлового права.</p> <p>Право громадян на житло.</p> <p>Приватизація. Договір житлового найму.</p> <p>Предмет та джерела земельного права. Види земель в Україні. Форми та суб'єкти права власності на землю.</p> <p>Способи набуття та припинення права власності на землю.</p> <p>Користування землею: поняття, суб'єкти, види.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>дає</i> визначення житлового права; земельного права і <i>називає</i> їх основні джерела;</p> <p><i>розкриває</i> зміст права громадян на житло;</p> <p><i>визначає</i> поняття «приватизація», «користування землею»;</p> <p><i>називає</i> види земель в Україні, форми та суб'єкти права власності на землю;</p> <p><i>пояснює</i> способи набуття та припинення права власності на житло й земельну ділянку <i>та підкріплює прикладами.</i></p>
---	---

Тема 4. Трудове право (2 год.)

<p>Загальна характеристика трудового права.</p> <p>Трудовий договір: поняття, зміст, форма, строки.</p> <p>Підстави припинення трудового договору.</p> <p>Поняття й види робочого часу та часу відпочинку.</p> <p>Трудова дисципліна. Дисциплінарні стягнення: поняття, види та порядок їх накладення й зняття.</p> <p>Матеріальна відповідальність.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>дає</i> визначення трудового права; трудового договору, трудової дисципліни;</p> <p><i>називає</i> основні інститути та джерела трудового права; види робочого часу та часу відпочинку; підстави припинення трудового договору; види дисциплінарних стягнень;</p> <p><i>характеризує</i> види та строки трудового договору;</p> <p><i>описує</i> порядок укладення трудового договору; порядок накладення й зняття дисциплінарних стягнень, особливості дисциплінарної та матеріальної відповідальності працівника;</p> <p><i>застосовує</i> знання з теми для аналізу правових ситуацій.</p>
<p>Практичне заняття (1 год.): Розв'язання правових ситуацій із цивільного, сімейного та трудового права.</p>	
<p>Урок повторення й узагальнення (1 год.).</p>	

Особливості організації навчального процесу

Особливостями організації навчання учнів предмета «Правознавство» є, насамперед, висока активність кожного учня й обов'язкове використання у навчальному процесі:

- системного та аналітичного підходів до загальнотеоретичних положень, історичних і сучасних суспільних та державно-правових явищ, правових ситуацій та правових актів;

- традиційних та активних (зокрема, інтерактивних) методів як-от тестування, дискусії, проектна діяльність (індивідуальна та групова) тощо;

- форм позаурочної діяльності: екскурсій, зустрічей із фахівцями в галузі юриспруденції, проведення соціологічних досліджень тощо;

- міжкурсових зв'язків із предметом «Правознавство. Практичний курс» (9 клас) та міжпредметних зв'язків із історією, географією, літературою.

Вивчення предмета має забезпечувати як оволодіння учнями програмовим матеріалом, так і формування в них навичок чітко формулювати та обґрунтовувати власну думку на основі відповідних норм права, оцінювати діяння й явища, пов'язані з правом, орієнтуватися в правових актах та користуватися ними, використовувати набуті правові знання у практичному житті.

Оцінювання навчальних досягнень учнів

Об'єктом оцінювання в цьому курсі є правова компетентність учня у складі правових знань і таких предметних умінь як шукати й аналізувати інформацію правового змісту, аналізувати конкретні життєві ситуації, формулювати та обґрунтовувати власну думку, дискутувати, висловлювати власне ставлення до правових явищ, подій і процесів.

Загальними завданнями оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учнів; стимулювання мотивації учнів до отримання знань; визначення рівня оволодіння предметними вміннями та виставлення оцінки (в балах).

Оцінювання процесу та результатів вивчення учнями предмета «Правознавство» вимагає розробки та дотримання вчителем чітких, зрозумілих і відомих учням критеріїв, відповідно до яких виставляється оцінка, та використання при цьому таких методів, як-от усне опитування, тестування, оцінювання виконання творчих завдань, розв'язання правових ситуацій; самооцінювання та взаємооцінювання.